

ЧОРНА АРХЕОЛОГІЯ

Гайдін Д.

Відповідно до Кримінального кодексу України *“Умисне незаконне знищення, руйнування або пошкодження пам'яток - об'єктів культурної спадщини - караються штрафом до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк до трьох років”* (ст.298)¹. Тож *“чорна археологія”* - це кримінальний злочин з метою власної наживи.

Р.Терпиловський, доктор історичних наук, археолог вважає, що значення офіційної археології полягає передусім не у збиранні унікальних знахідок, а в можливості реконструювати минуле на основі різноманітних речових матеріалів. Щоб одержати максимальну історичну інформацію, під час археологічних робіт слід виконувати численні вимоги, розроблені на етапі формування науки і сучасні, пов'язані з використанням нових технологій (аерофото- та геофізична зйомки, застосування металодетекторів, комп'ютерів тощо).

Для проведення археологічних робіт потрібен спеціальний дозвіл. По-перше, треба одержати Відкритий лист, що підтверджує кваліфікацію дослідника і видається Інститутом археології НАН України. А по-друге, потрібно мати дозвіл на проведення наукових робіт на тій чи іншій території від Міністерства культури. Його може одержати лише кваліфікований дослідник з правом на проведення таких робіт.

На мою думку, недостатній рівень культури т.зв. чорних археологів, неефективний захист історичних пам'яток і ускладнений механізм одержання дозволу на проведення археологічних розкопок призводить до того, що більшість речей потрапляють до приватних колекцій і втрачаються для науки і суспільства.

На думку О.Моці, доктора історичних наук, члена-кореспондента НАН України, завідуючого відділом давньоруської та середньовічної археології держава може вдатися до таких заходів, щоб припинити² пограбування археологічних пам'яток, яке сьогодні вже є масовим. Зважаючи на складну ситуацію в сфері захисту історичних пам'яток, велику користь принесла б розробка оціночної вартості (в національній та міжнародних валютах) окремих комплексів (укріплені і неукріплені поселення, ґрунтові і підкурганні поховання та ін.), предметів озброєння, керамічних виробів, прикрас, монет.

Ще наприкінці 1980-х років на околицях Ялти під час будівельних робіт було частково зруйновано кілька поховань I тис. до н.е. Цінність

речей з них була такою великою, що туди виїхала комісія президії АН СРСР та АН УРСР. Коли про пограбування окремих могил було заявлено до прокуратури, то директору музею задали логічне запитання: *“Скільки коштують ці знахідки?”*. Відповідь була такою: *“Такі вироби не мають ціни, з точки зору людської культури вони безцінні”*. Це правильно, але в протоколі у графі *“оціночна вартість”* з’явилася цифра... *“0”*. Отже, поки керівники адміністративних органів всіх рівнів не підпишуть охоронні зобов’язання, де будуть вказані зона, ціна об’єкта та відповідальність за його руйнування, годі чекати істотних змін у цій справі. Це стосується і приватних землекористувачів.

А торгівля історичними предметами входить до десятки найбільш прибуткових видів бізнесу в світі, і цей факт тільки *“підігріває”* інтерес чорних археологів щодо тих національних і історичних предметів, які ще не знайдені на території України³.

Щодо методів боротьби з чорними археологами, то у Румунії стародавні городища посипали алюмінієвою стружкою. Досить кількох стружок на квадратний метр, і грабіжнику не допоможе жоден металошукач. Адже він фіксує кожний шматочок металу, а перевірити усе дуже важко. Археолог з Чернігова В.Коваленко також використовує подібний метод збереження пам’яток археології.

Я вважаю, що сучасній археології не вистачає публічності, такої важливої для популяризації науки. Слід розвивати публічну археологію та менеджмент, якому, зокрема, багато уваги приділяється на Заході. На конференціях Європейської асоціації археологів один з основних тематичних блоків стосується саме проблем археологічного менеджменту, бізнесу та публічної археології, інтеграції археології в сучасне життя. Необхідно, щоб це усвідомили владні структури, оскільки археологічна спадщина - це багатство держави, гордість її громадян і важлива складова позитивного іміджу країни.

¹ Кримінальний Кодекс України. - Харків: “Одисей”, 2006. - С.157.

² Олійник Ю. Не стріляйте в археологів // http://commonuments.crimea_

³ Метелкин Н. Археология «черная» и «белая» // <http://www.zn.ua/3000/3680/35151/>

Наук. кер. – асист. Дегтярьов С.І.